

Türk Eğitim Tarihi'nde Kaotik Dönem: 1960-1980 Yılları Arasındaki Önemli Gelişmeler

Chaotic Period in Turkish Education History: Important Developments Between 1960-1980

Yusuf KESKİN

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

0000-0002-1072-6708

ykeskin@sakarya.edu.tr

Abstract

When we look at the history of Turkish education, it is seen that from 1923 to the end of the 1950s, the emphasis was on quantity; Since the 1960s, it is seen that studies have been carried out to increase quality as well as quantity. For this reason, the years between 1960 and 1980 are important in terms of our education history. This period was called “chaotic” because it was a very complicated and turbulent period in the political sense. In this study, important developments in terms of our education history between the years 1960-1980 are introduced. In the study, these years are divided into two periods, the first period covers the years 1960-1970 and the second period covers the period between 1970-1980. At the end of the study, it was determined that despite the political and economic problems between the years 1960-1980, important innovations were made in the field of education and their effects continue even today.

Keywords: Turkish education history, 1960-1980 period, curricula, national education councils.

Özet

Türk eğitim tarihine bakıldığında, 1923 yılından 1950’li yılların sonlarına kadar niceliğe ağırlık verildiği; 1960’lı yıllardan itibaren ise nicelik yanında niteliği arttırmaya dönük çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle 1960 ile 1980 yılları arası eğitim tarihimiz açısından önemlidir. Bu dönem siyasi anlamda çok karışık ve çalkantılı bir dönem olmasından dolayı “kaotik” şeklinde isimlendirilmiştir. Bu çalışmada, 1960-1980 yılları arasında eğitim tarihimiz açısından önem arz eden gelişmeler tanıtılmıştır. Çalışmada bu yıllar arası kendi içinde iki döneme ayrılmış olup, ilk dönem 1960-1970 yılları arasını, ikinci dönem ise 1970-1980 arasını

kapsamaktadır. Çalışma sonunda, 1960-1980 yılları arasında siyasi ve ekonomik problemlere rağmen, eğitim alanında önemli yeniliklere gidildiği ve bunların etkilerinin bugün dahi devam ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk eğitim tarihi, 1960-1980 dönemi, öğretim programları, milli eğitim şuraları

GİRİŞ

Ülkemizin tarihsel süreçteki eğitim birikiminin bilinmesi günümüzdeki eğitim ve öğretim sorunlarının anlaşılmasında ve çözüme kavuşturulmasında çok önemlidir. Türkiye eğitim deneyimi açısından köklü bir geçmişe sahiptir. Hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemi aydınları ve eğitimcileri tek kurtuluş çaresini eğitimde görmüşlerdir.

Cumhuriyet dönemindeki eğitim uygulamaları incelendiğinde pek çok açıdan başarı sağlanıldığı; en azından nicelik bakımından çok büyük gelişmeler kaydedildiği görülmektedir. Cumhuriyet dönemi eğitim çalışma ve gelişmelerini temelde iki tarihsel zamana ayırmak mümkündür: Atatürk ve Tek Parti dönemi ve 1950'li yıllardan sonraki gelişmeler. 1950'li yıllar bilindiği gibi ülkemizde çok partili hayatın olduğu zamanlardır. 1960 yılındaki 27 Mayıs askeri müdahalesi ile hem toplumsal yaşamda hem de eğitimde yeni bir döneme ve anlayışa geçilmiştir.

Ülkemizde 1960'lı yıllardan günümüze kadar geçen süreç, eğitim tarihi açısından incelendiğinde, özellikle on yıllık devreler halinde çok büyük değişimlerin olduğu görülmektedir. Bu bölümde 1960 yılından 1980'e kadar eğitim tarihimizde yaşanan önemli gelişme ve uygulamaların incelenmesi amaçlandığından, inceleme on yıllık iki devre halinde yapılmıştır. İlk dönem nispeten ılımlı bir havanın yaşandığı 1960-1970, ikinci dönem ise oldukça çalkantılı geçen 1970-1980 yılları arasını kapsamaktadır (Keskin, 2012). Bu iki devre incelenirken, eğitim uygulama ve gelişmelerinden en önemlilerine değinilmiş ve mümkün olduğu kadar özet bilgi verilmeye çalışılmıştır.

1960-1970 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEM

1960'lı yıllar dünyada önemli gelişmelerin olduğu ve bunun etkilerinin Türkiye'de çok yakından hissedildiği yıllardır. Gerek 1960 darbesiyle Demokrat Parti'nin iktidardan indirilmesi, gerek 1968'lerde Avrupa'da meydana gelen gençlik olayları Türkiye'de önemli toplumsal değişimlere neden olmuştur (Keskin, 2012; 2019). Bu dönemde, eğitim alanında

yaşanan en önemli gelişmeler 1961 tarihli anayasa değişikliği ile 1962 ve 1968 tarihli ilköğretim programı değişiklikleridir. Yine bu yıllar arasında VII. ve VIII. Milli Eğitim Şuraları düzenlenmiştir. Aşağıda bu gelişmelere değinilmiştir.

1961 Anayasası (20 Temmuz 1961)

1921 Anayasası Osmanlı-Türk anayasacılığının sıçrama noktasıdır. Sonra, 1924 Anayasası döneminde ulus devletinin kuruluşu tamamlanmış ama çok partili rejim 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile kesintiye uğramıştır. Bu kopukluk 1924 Anayasası'nın sonunu getirmiştir.

27 Mayıs 1960 müdahalesi, Demokrat Parti (DP) yönetimine ve parlamentoya olduğu kadar ordu hiyerarşisine karşı yapıldığı için sonrakilerden (12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980) farklı anlam taşımaktadır (Özdemir, 1997). Bu müdahaleyi gerçekleştiren subaylar örgütlenerek kendilerine MBK (Milli Birlik Komitesi) adını vermişlerdir. Böylece 27 Mayıs 1960'tan 25 Ekim 1961'e, yani yeni anayasa göre seçilen parlamentonun ilk toplantı gününe kadar yaklaşık 1,5 yıl kadar sürecek olan *27 Mayıs Askeri Yönetimi* başlamıştır. Milli Birlik Komitesi'nin hükümet programında, milli eğitim Türkiye'nin en önde gelen davası olarak kabul edilmiştir (Gök, 1999).

Askeri müdahale ve rejim bir yandan kendini meşrulaştırmaya çalışırken, öbür yandan da geçiş rejimini hukukileştirici işlemler yapmıştır. Bunlar iki aşamalıdır (Tanör, 1999):

- a. **Geçici Anayasal Düzene İlişkin 1 Sayılı Kanun:** 1924 Anayasası'nın bazı hükümlerini kaldıran ve değiştiren 1 sayılı kanun 12 Haziran 1960 tarihlidir, ama 27 Mayıs gününden itibaren geçerli sayılmıştır. "*Geçici Anayasa*" niteliğindeki bu metin, geçiş döneminin hukuki yapısını kuran ilk metindir.
- b. **Kurucu Meclise İlişkin 157 Sayılı Kanun:** 157 sayılı yasayla başlayan ikinci aşamada bu iktidar, sivil ve siyasal bir kurul olan *Temsilciler Meclisi* ile paylaşılacaktır. Yani yeni oluşturulan *Kurucu Meclis* (157 sayılı kanuna göre) iki meclisten meydana getirilmiştir; birinci meclis 27 Mayıs 1960 hareketini yapan subayların oluşturduğu *MBK*, ikincisi ise *Temsilciler Meclisi*'dir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, 157 sayılı kanunla "*Kurucu Meclis*" kurulmadan önce MBK birtakım üniversite öğretim üyelerinden bir komisyon oluşturmuş ve onları yeni anayasayı hazırlamakla görevlendirmiştir. *İstanbul Komisyonu* adı verilen bu komisyonun çalışmaları uzayınca, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyeleri kendi aralarında bir anayasa komisyonu kurarak, bir anayasa tasarısı hazırlamaya başlamışlardır. Daha önce belirtilen bu tasarı, MBK'ya sunulmuş fakat kabul görmemiştir (Tanör, 1999).

Neticede bu iki başarısız anayasa taslağından (İstanbul ve Ankara) sonra kurulan "*Kurucu Meclis*"in anayasayı hazırlaması görüşü ortaya atılmıştır. Kurucu Meclis'in bir kanadını

oluşturan “*Temsilciler Meclisi*” halk tarafından seçilmemiştir. 67 ilden gelen çeşitli meslek gruplarına mensup kişilerden oluşmuştur (Özdemir, 1997). *Temsilciler Meclisi*, temsili bir nitelik taşımasına ve en azından siyasal yaşamda var olan siyasal eğilimlerden ve güçlerden önemli bir bölümünün etkisine açık olmasına karşın, 27 Mayıs hareketi ile önce fiilen sonra da hukuken son bulan DP ve onun yerine kurulan AP’nin, Kurucu Meclis çerçevesinde hiçbir şekilde etki, faaliyet ve rollerinin bulunmaması, genel oya dayalı eşitlikçi ve demokratik bir temsilin var olmadığının göstergesidir (Batum, 1998). Temsilciler Meclisi oluşturulurken DP’lilerin dışlanmaları ortaya CHP’lilerin çoğunlukta olduğu bir topluluk getirmiştir. Ne şekilde olursa olsun toplumun bir kesimini anayasanın yapılışında dışarıda bırakan tutum, 1961 Anayasası’nın daha başlangıçta yara almasına yol açan bir etken olarak kabul edilmelidir.

Temsilciler Meclisi 6 Ocak 1961 tarihinde Ankara’da toplanarak çalışmalarına başlamıştır. Meclis’in içerisinde seçilen bir anayasa komisyonu, bir anayasa tasarısı hazırlamış ve bu tasarı, *Temsilciler Meclisi*’nde görüşülmeye başlanmıştır. Burada kabul edilen tasarı MBK’ya gönderilmiş, fakat *Temsilciler Meclisi*’nin kabul ettiği tasarının birçok maddeleri, MBK tarafından reddedilerek, tasarı geri yollanmıştır. Sonuçta yeniden tartışılan tasarı 4 Nisan 1961’de kesin şeklini almıştır. 9 Temmuz 1961’de halk oylamasına sunulan bu tasarı, oylamaya katılanların %61,5’inin olumlu oylarıyla kabul edilmiştir (Gürbüz, 1982). 1961 Anayasası 20 Temmuz 1961 tarihli Resmi Gazete’de “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*” adıyla yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bir başlangıç bölümü, 157 madde ve 22 geçici maddeden oluşan 1961 Anayasası o tarihe kadarki Osmanlı-Türk Anayasalarının en uzunudur. Anayasa’nın dili sade ve durudur; adeta TEK’in 1945’te Türkçeleştirilen ama 1952’de üstü örtülen metnindeki dilin yeniden canlanması niteliğindedir (Tanör, 1999).

Başlangıçtan sonraki metin, 6 kısımdan oluşmaktadır:

1. Genel Esaslar
2. Temel Hak ve Ödevler
3. Cumhuriyetin Temel Kuruluşu (Yasama, Yürütme ve Yargı)
4. Çeşitli Hükümler
5. Geçici Hükümler
6. Son Hükümler

Felsefe ve amacı bakımından 1961 Anayasası, Devleti “*kutsal*” sayacak olan 1982 Anayasası’ndan farklı olarak, insan ve bireyi yüce bir değer saymakta, bunların ve toplumun hak ve özgürlüklerinin uzlaştırılıp geliştirilmesini ana hedef bellemektedir (Tanör, 1999). 1961

Anayasası, 1921'den beri gelen ilkeyi yenilemektedir: “*Egemenlik, kayıtsız şartsız Türk milletininindir.*” (md. 4/1). Şu halde, egemenliğin kaynağı bakımından bir değişiklik yoktur.

1961 Anayasası'nın yeniliği, egemenliğin kullanılmasını bir tek organa değil, birden çok organa ait bir yetki ve görev saymasıdır: “*Millet, egemenliğini (...) yetkili organlar eliyle kullanır.*” (md. 4/1). TBMM artık egemenlik hakkını millet adına kullanan tek organ değil, organlardan sadece biridir; yasama organıdır. Öbür organlar yürütme ve yargıdır. Artık hiçbir organ tek başına millet iradesini temsil edemez, böyle bir iddiada bulunamaz. Bu kadarı bile bir kuvvetler ayrılığı rejiminin varlığını gösterir (Tanör, 1999; Özdemir,1997).

1961 Anayasası'nın ilk bakışta göze çarpan karakteristik yönlerinden birisi “*Temel Haklar ve Ödevler*” başlığını taşıyan kısmın uzunluğudur. Bu uzunluğun temelinde 1961 Anayasası'nın bir tepki anayasası oluşu yatmaktadır. Bu sebeptendir ki, 1961 Anayasası hürriyetleri kısaca ve genel prensipler halinde saymakla yetinmeyerek sınırlamanın sebeplerini, şeklini ve ölçüsünü belirten etraflı hüküm koymak yoluna gitmiştir. 1961 Anayasası'nın hak ve hürriyetler alanında öngördüğü önemli yeniliklerden biri de “*Sosyal ve ekonomik hak ve hürriyetler*” konusunda Anayasada bir bölüm açılmasıdır (Kuzu, 1994).

1961 Anayasası'nın; eğitim ve öğretim konusunda özgürlükçü, laik ve sosyal devlet anlayışına uygun bir yaklaşımı vardı (Gök, 1999). 1961 anayasasında yer alan eğitimle ilgili maddeler şunlardır (TBMM, 2009):

- 50. Maddeye göre “*Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindedir. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.*”
- 120. Maddeye göre ise “*Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.*”

Yukarıda yer verilmiş olan maddeler 1961 Anayasası'nın eğitim ve öğretime aynı 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini gerçekleştiren MBK gibi değer verdiğini göstermektedir.

1962 İlkokul Programı Taslağı

1962 tarihli *İlkokul Programı Taslağı*'nın ortaya çıkışı Türkiye'deki program geliştirme çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, taslağın ortaya çıkışını sağlayan ön çalışmaların ayrıntılı olarak incelenmesi gereklidir. Bu inceleme, bölümler şeklinde ve kronolojik olarak aşağıda yapılmıştır.

a. Program Taslağının Hazırlanmasıyla İlgili Ön Çalışmalar

- “14 Nisan 1961’de İlköğretim Genel Müdürlüğünce, 1948 İlkokul Programı masaya yatırılmıştır” (Güngördü ve Güngördü, 1966: 323-324).
- Talim ve Terbiye Dairesi İlköğretim Genel Müdürlüğü ile işbirliği yaparak, öğretmen ve uzmanlardan oluşan 16 kişilik bir komisyon kurmuştur. 17 Ekim 1961-28 Ekim 1961 tarihleri arasında Ankara’da toplanan komisyon hazırladığı raporu bakanlığa sunmuştur. Sonra bu rapor yayınlanarak bütün illere, ilçelere, öğretmen derneklerine, basına, ilgili özel ve resmi kurumlara gönderilmiş ve bunların rapor hakkındaki düşünceleri alınmıştır (Güngördü ve Güngördü, 1966; Karagöz ve Green, 1965).
- Milli Eğitim Bakanlığı illere yolladığı bir genelgeyle 1962 yılına kadar, 1948 İlkokul Programı hakkında hazırlanan her türlü dokümanın bakanlığa gönderilmesini istemiştir (Güngördü ve Güngördü, 1966).
- İlköğretim Genel Müdürlüğünce kurulan özel bir komisyon, 1948 İlkokul Programı ile ilgili illerden gelen dokümanları, incelemeleri, yapılan araştırmaları ve çalışmalarını gözden geçirmiştir. Böylece yeni programın esasları ve içeriği ana çizgileriyle saptanmıştır (Güngördü ve Güngördü, 1966).

b. Ön Program Taslağının Hazırlanışı

- Ön program taslağını hazırlamak üzere 19 Şubat 1962 tarihinden itibaren 15 gün süre ile öğretmenlerden, müfettişlerden, Milli Eğitim müdürleri, ilgili uzman ve velilerden oluşan 108 kişilik bir komisyon çalışmalara başlamıştır (Güngördü ve Güngördü, 1966).
- “Komisyon Ön Program Taslağı’nın dayanacağı esasları belirledikten sonra komitelere ayrılarak çalışmalarına devam etmiştir. Hazırlanan Ön Program Taslağı ilgili kurumlara, öğretmen ve yöneticilere gönderilerek görüşleri alınmıştır” (Güngördü ve Güngördü, 1966: 324-325).

c. Taslağın Hazırlanışı

- “35 kişiden oluşan yeni bir komisyon 28 Mart 1962 tarihinden 14 Nisan 1962 tarihine kadar sürekli çalışarak “İlkokul Program Taslağı”nı hazırlamıştır” (Güngördü ve Güngördü, 1966: 325).
- “Meydana getirilen taslak, incelenmek üzere 12 Mayıs 1962’de Talim ve Terbiye Dairesi’ne sunulmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu 1962 Eylül’ünde taslağın incelenmesini tamamlamıştır” (Güngördü ve Güngördü, 1966: 325).

Hazırlanan İlkokul Programı Taslağı’nın yurdun bütün okullarında uygulanmaya konulmadan önce, beş yıl süre ile 250 ilkokulda uygulanması ve geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. 1962-1963 öğretim yılında taslağın uygulanması için gerekli hazırlıklara başlanmış ve uygulama yapılacak iller ve okullar belirlenmiştir (Güngördü ve Güngördü ,1966).

1962 Eylül ayında taslağın uygulanacağı 14 ilin Milli Eğitim müdürleri, öğretmenler, müfettişler ve müdürlerden oluşan 86 kişilik grup, Ankara’da düzenlenen bir seminere katılmışlardır. Seminerler ondan sonraki yıllarda taslağın uygulanışı sırasında da devam etmiştir (Güngördü ve Güngördü, 1966; Karagöz, 1965).

Taslağın geliştirilmesinin iki yönden yapılması uygun görülmüştür (Karagöz, 1965):

1. *Laboratuvar çalışmaları:* Laboratuvar okullarında taslağın belirli konuları ele alınıp uygulanmış ve varılan sonuçlar kontrol okulları ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.
2. *Alan çalışmaları:* Bunun için kurulan program geliştirme okulları, taslak programı uygulayıp geliştirmeye çalışmışlardır.

1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı'nda (MEB, 1962a);

- Programda yapılacak değişikliklerin gerekçesi,
- Türk Milli Eğitiminin amaçları,
- İlköğretimin amaçları,
- Derslerle birlikte bunların programları,
- Ders dağıtım cetveli ve açıklamalar,
- Kullanılacak ders araç-gereçlerinin listeleri ve açıklamalar,
- Sınıf ve okul kitaplıkları hakkında açıklama,
- Öğretmen kitaplığı hakkında açıklama,
- Okul ve sınıf sergileri hakkında açıklama,
- Okul müzeleri hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

Taslağın "Türk Milli Eğitiminin Amaçları" başlığının hemen altında Milli Eğitim ülküsü belirtilmiştir.

Milli Eğitim ülkemiz, Türk milletinin bütün bireylerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde milli bilinç etrafında toplamak; millî, ahlâkî, insanî üstün değerlerini geliştirmek; milletimizi hür düşüncenin sosyal zihniyetlerle demokratik düzenin hâkim olduğu, kişisel teşebbüse ve toplum sorumluluğuna değer veren bir anlayış içinde bilgi, teknik, güzel sanatlar ve ekonomi bakımından çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektir (MEB 1962a: 11).

Bu programda Milli Eğitimin amaçları;

1. Toplumsal yönden,
2. Kişisel yönden,
3. Ekonomik hayat yönünden (MEB 1962a: 11-13) olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır.

1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı'nda yer alan ilkokul dersleri ile bunların haftalık ders dağılım çizelgesi aşağıda tablo halinde (Tablo 1) verilmiştir.

Tablo 1. 1962 İlkokul Programı Taslağı'na göre ilkokulların haftalık ders dağıtım cetveli

DERSLER	I. DEVRE			II. DEVRE	
	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	6	-	-
Türkçe	10	9	9	6	9
Toplum ve Ülke İncelemeleri	-	-	-	6	5
Fen ve Tabiat Bilgileri	-	-	-	5	5
Din Bilgisi	-	-	-	1	1
Matematik	5	5	5	4	5
Resim-İş	3	3	3	2	2
Müzik	1	1	1	1	1

Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
TOPLAM	26	26	26	26	26

Kaynak: MEB, 1962a: 225

1962 tarihli *İlkokul Programı Taslağı*, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarının ilköğretim basamağında, hangi çerçevede geliştirilmeye çalışılacağını açık olarak belirtmek için “İlköğretimin Amaçları”nı getirmiştir (Güngördü ve Güngördü, 1966). 1962 *İlkokul Programı Taslağı*’na göre “İlköğretimin Amaçları” önce ilkokulun amacını saptamış ve sonrada bu amaca göre yetişmiş bir çocuğun kişiliğinin hangi niteliklere sahip olacağını belirtmiştir.

1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı’na göre tam gün öğretim yapan okullar saat 8.00’de açılarak; hazırlık-plânlama, ünite çalışmaları, diğer ifade ve beceri dersleri ile değerlendirme yaptıktan sonra çalışmalarına 15.30’da son verirler. Öğle yemeği arası 1,5 saattir. Öğle yemeği hariç öğrenci ve öğretmenlerin okuldaki günlük çalışma süreleri 360 dakikadır (MEB, 1962a). Ayrıca cumartesi günlerine de ders konulmuştur.

1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı ile ilkokulun bütün sınıflarında “*Toplu Öğretim Sistemi*” kabul edilmiştir. Yine bu program taslağı ile devreler ortadan kaldırılmıştır. İlkokulun ilk üç sınıfında, şehir ve köy ilkokulları için farklı bir toplu öğretim getirilmiştir. Bu durum son iki yıl içinde geçerlidir. Ayrıca, ilkokulun ilk üç sınıfı ile son iki sınıfının toplu öğretimleri de birbirinden farklıdır.

Hayat Bilgisi dersinin konusu çocukların doğrudan doğruya duyularına hitap eden yakın çevreleridir. Birinci ve ikinci sınıflarda daha ziyade çocuğun en yakın çevresi -ev, okul, mahalle veya semt- üçüncü sınıfta ise bütün şehir veya köy ve bunların öğrenciler tarafından doğrudan doğruya incelenmesi mümkün olan kısımları üzerinde durulur (MEB, 1962a: 28).

Uzun çalışmalar sonucu hazırlanan 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı esas itibariyle 1968 İlkokul Programı’na zemin oluşturan bir taslaktır.

1968 İlkokul Programı

1967-1968 öğretim yılında, bakanlıkta kurulan uygulayıcı, yönetici, eğitimci ve uzmanlardan oluşan bir komisyonda 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı ve bu taslağın uygulama sonuçları üzerinde çalışılarak “Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı” hazırlanmıştır (Tazebay ve diğ., 2000).

Geliştirilen bu taslak program 25-30 Nisan 1968 tarihleri arasında toplanan “İlkokul Programını Değerlendirme Semineri”nde incelenmiştir. Daha sonra bazı değişiklikler yapılarak Talim ve Terbiye Kurulu’nun 1 Temmuz 1968 gün ve 171 sayılı kararı ile 1968 *İlkokul Programı* kabul edilmiştir (Tazebay ve diğ., 2000; Cicioğlu, 1985).

1968 tarihli İlkokul Programı'nda şunlar yer almaktadır (MEB, 1969):

- Türk Milli Eğitiminin amaçları,
- İlköğretimin amaçları,
- İlkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri,
- Programın uygulanmasıyla ilgili genel esaslar,
- Derslerle birlikte bunların programları,
- Zaman çizelgeleri ve haftalık ders programlarıyla ilgili açıklamalar,
- Eğitim ve öğretimde yararlanılacak araç ve gereçler listesi,
- Sınıf ve okul kitaplıkları hakkında açıklama,
- Okul ve sınıf sergileri hakkında açıklama,
- Okul müzeleri hakkında açıklama,
- Birleştirilmiş sınıflar Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Tabiat Bilgileri programları,
- Çocuğun gelişimi ve eğitimiyle ilgili açıklamalar.

Bu programda, 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı'nın "Türk Milli Eğitiminin Amaçları" başlığının hemen altında yer alan Milli Eğitim ülküsü, aynı şekilde yer almaktadır (bkz. MEB 1969: 1). 1968 İlkokul Programı'nda yer alan "Milli Eğitimin Amaçları" ve "İlköğretimin Amaçları", 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı ile aynıdır. Bu amaçlar üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 1968 tarihli İlkokul Programı'na göre normal öğretim yapan ilkokulların haftalık ders saati çizelgesi aşağıda tablo halinde (Tablo 2) verilmiştir.

Tablo 2. 1968 İlkokul Programı'na göre normal öğretim yapan ilkokulların haftalık ders süreleri

DERSLER	SINIFLAR *									
	Sınıf: I		Sınıf: II		Sınıf: III		Sınıf: IV		Sınıf: V	
	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.
Hayat Bilgisi	200		240		240					
<i>Planlama</i>	120		120		120					
<i>Değerlendirme</i>	200	580	200	620	200	620	-		-	
<i>Eğitsel Çalışmalar</i>	60		60		60					
Sosyal Bilgiler							240		200	
<i>Planlama</i>							50		50	
<i>Değerlendirme</i>	-		-		-		80	430	80	390
<i>Eğitsel Çalışmalar</i>							60		60	
Fen ve Tabiat Bilgisi							200		200	
<i>Planlama</i>	-		-		-		70	390	70	390
<i>Değerlendirme</i>							120		120	
Din Bilgisi	-		-		-		40		40	
Türkçe (Yazı)	400		360		360		240		240	
Matematik	200		200		200		160		200	
Resim-İş	120		120		120		80		80	
Müzik	40		40		40		40		40	
Beden Eğitimi	80		80		80		40		40	
TOPLAM	1420		1420		1420		1420		1420	

* Ders süreleri dakika olarak ifade edilmiştir.

Kaynak: MEB, 1969: 269

1968 İlkokul Programı'nda, ilköğretimin ve derslerin amaçlarının davranışlara dönüşebilmesi için başlıca üç esas belirtilmiştir.

1. Yakın Çevre

Öğrencilerin en çok etkisi altında kaldıkları ve karşılıklı etkileşimde buldukları, okuldan sonra içine katılacağı ve etkili bir üyesi olacağı ortam, onların ve okulun yakın çevresini teşkil eder. Yakın çevre eğitim amaçlarına ulaşmak için hareket noktası olarak kabul edilmelidir (MEB, 1969: 17).

2. Öğretimde Toplulaştırma

İlkokul çağındaki çocuk, varlıkları, olayları ve kendisine öğretilmek istenilen bilgileri bilim dallarına göre sıralanmış bir halde kavrayamaz. O, genel olarak varlıkları ve olayları toptan algılama durumundadır. Bunun içindir ki; I. devrede yapılmakta olan toplulaştırma II. devre sınıflarına da aktarılmıştır. Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Sosyal Bilgiler”, Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi ve Tarım-İş dersleri de “Fen ve Tabiat Bilgileri” adı altında birleştirilmiştir. Ayrıca, Yazı dersi, Türkçe dersi içine alınmıştır (MEB, 1969: 17).

3. Konular ve Üniteler

İlkokul öğrencilerinin psikolojik özellikleri göz önünde bulundurularak özellikle II. devrede ders konuları oldukça hafifletilmiş, gereksiz konular çıkarılmış, bazı konular da kısaltılmış bulunmaktadır (MEB, 1969: 18).

Ayrıca, programdaki ders konuları bilim dallarına göre ayrı ayrı tesbit edilmemiş; aralarındaki yakın ilişki ve sıkı bağlar dikkate alınarak öğretim üniteleri içinde kaynaştırılmıştır (MEB, 1969: 19).

Konuların seçimi ve öğretim ünitelerinin düzenlenmesinde; ilkokul öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanması, ferdi istidat ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi, onların etkinliğe yönlendirilmesi ve eğitim amaçlarına uygun davranışların meydana getirilmesi esas kabul edilmiştir (MEB, 1969: 19).

Cumhuriyet döneminin en önemli ilkokul programlarından biri olan 1968 programının getirdiği yeniliklerden bazıları şunlardır (Binbaşıoğlu, 1999):

- Mevcut amaçlara “İlköğretimin Amaçları” eklenmiştir.
- “Mahallilik”, “esneklik” ve “çevre program” ilkeleri daha çok yer almıştır.
- “Toplu öğretim” ilkesi, yalnız üç sınıf için değil, bütün ilkokul için kabul edilmiştir.

1968 tarihli İlkokul Programı uygulamaya konduğu günden 2004 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Ancak belirli zamanlarda değişiklikler yapılarak sürekli geliştirilmiş ve meydana gelen aksaklıklar giderilmeye çalışılmıştır.

Milli Eğitim Şuraları

1960-1970 yılları arasında iki tane şura gerçekleştirilmiştir. Bu şuralarda alınan kararlar aşağıda özet halinde verilmiştir.

VII. Milli Eğitim Şurası

5-15 Şubat 1962 tarihleri arasında toplanan Yedinci Milli Eğitim Şurasının gündemini; ilköğretim, ortaöğretim, kız teknik öğretim, erkek teknik öğretim, ticaret öğretim, eğitimde ölçme ve değerlendirme, çeşitli olgunluk sınavları sistemi, yükseköğretim, özel okullar, dış kültür ilişkileri, din eğitimi, beden eğitimi ve sağlık, milli savunma eğitimi ve eğitim vakıfları konuları teşkil etmiştir (Özalp ve Ataünal, 1983).

Oldukça geniş kapsamlı olan bu şurada genellikle yukarıda sıralanan okul türleri ile ilgili tanımlamalar yapılmış ve bazı program değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Bu şurada öğretmen yetiştirme konusunda şu ilkeler belirlenmiştir (MEB, 1962b);

Her öğretmenin;

- a) Millî eğitimin temel ilkelerinin benimsemiş ve bunların uygulama seviyesine ulaşmış olması
- b) Meslek hayatına atıldığı zaman genel kültür ve bilgi yönünden en az lise seviyesinde olması
- c) Mesleki formasyon ve okutacağı derslerin bilgi ve becerileri ile donatılmış ve gerekli uygulamaları geçirmiş bulunması
- d) Türkiye Cumhuriyeti'nin, devrimlerinin ve milliyetçiliğinin ilkelerine bağlı, şahsiyet ve ahlâkî karakter sahibi, mesleğin değerine inanmış ve kendini meslekte hizmete vakfetmiş olması gereklidir.

Yukarıda verilmiş olan ilkeler, 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer verilen öğretmen niteliklerine temel teşkil etmesi bakımından önemlidir.

VIII. Milli Eğitim Şurası

28 Eylül-3 Ekim 1970 tarihleri arasında toplanan şuranın gündemini “orta öğretim sisteminin kuruluşu ile yüksek öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi” konusu teşkil etmiştir (Özalp ve Ataünal, 1983).

Bu şura özellikle eğitim sistemimizin ortaöğretim düzeyinde yapılanması açısından önemlidir. Şurada alınan kararlardan önemli olanları şöyledir (MEB, 1970):

(1) Millî eğitimin amaçlarını gerçekleştirmekle görevli Türk eğitim sistemi bir diğerine dayalı üç öğretim derecesinden oluşur:

1- İlköğretim

2- Ortaöğretim

3- Yükseköğretim

(2) Her okul öğretim derecelerinden birine uygun olarak yatay ve dikey geçiş yolları belirtmek suretiyle mutlaka eğitim sisteminin bütünlüğü içinde açılır. Çeşitli yaygın eğitim kurumlarında bu kayıt aranmaz.

(4) Ortaöğretim ilköğretime dayalı genel olarak 12-17 yaşlar arasındaki öğrencilerin genel mesleki ve teknik her türlü eğitimlerini kapsar.

(5) İlkokulu bitiren istekli her öğrenci ortaöğretime devam etmek ve genel, mesleki ve teknik her türlü ortaöğrenim imkânlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

(6) Ortaöğretimin görevi, öğrencilere kişisel ve toplumsal hayatın gerektirdiği nitelikte ortak bir genel kültür ve vatandaşlık eğitimi kazandırmak, onları ilgi, istidat ve kabiliyetlere

göre iş alanlarına, mesleklere veya yükseköğretime hazırlamaktır. Bunu sağlamak için ortaöğretim derecesi iki kademedir kurulur:

A- Birinci devre ortaöğretim

B- İkinci devre ortaöğretim

Ortaokul, ilkokulun devamı ve ortaöğretimin birinci devresi olarak;

a) Öğrencilerin genel eğitimini yaş ve fikir seviyelerine uygun surette sağlamak

b) Çevrenin ekonomik özellikleri de göz önünde bulundurularak öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetlerini ortaya çıkarıp geliştirmek

c) Öğrencilere ikinci devre ortaöğretim programlarını takip için gerekli olan bilgi becerileri kazandırmak

ç) Hayata atılmak isteyenlere tutacakları işlerde başarı şartlarının esaslarını kavratmak görevlerini üstlenir.

(14) ... ikinci devre ortaöğretimin üç temel görevi vardır:

a) Yükseköğretime hazırlamak

b) Hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlamak

c) Hayata veya iş alanlarına hazırlamak

Bu görevlerin yerine getirilmesinde, öğrencilerin istedikleri ve kabiliyetleri ile toplumun ihtiyaçları arasında denge sağlanması göz önünde tutulur.

Yukarıda özet şekilde verilen şura kararları incelendiğinde; ortaöğretim düzeyindeki örgün eğitim kurumlarımızın yapı, amaç ve işleyişini düzenlemek amacı güdüldüğü görülmektedir.

1970-1980 YILLARI ARASINDAKİ DÖNEM

1970'li yıllar, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de zorlu geçmiştir. Özellikle 1970'li yılların ikinci yarısı, Türkiye'nin siyasetinde ve ekonomisinde istikrarsızlığın egemen olduğu yıllar olmuştur. Özellikle 1970'lerin sonlarında, siyasi kutuplaşma ve terör olayları had safhaya ulaşmıştır. Tüm bu olumsuzluklar eğitimi de etkilemiş ve bu dönemde girilen pek çok uygulama yarım kalmıştır. Bu dönemde yayınlanmış olan eğitim ve öğretim programlarından da istenen verim elde edilememiştir (Keskin, 2019).

Bu dönemde, eğitim alanında yaşanan en önemli gelişmeler 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu'nun yayınlanmasıdır. Yine bu yıllar arasında IX. Milli Eğitim Şurası düzenlenmiş ve Eğitim Enstitülerinde hızlandırılmış öğretim uygulamasına başlanmıştır. Aşağıda bu gelişmelere değinilmiştir.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (24 Haziran 1973)

14.06.1973 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen ve 24.06.1973 tarihinde resmi gazetede yayınlanan Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk Milli Eğitimi açısından büyük öneme sahiptir. Milli Eğitim Temel Kanunu eğitim sistemimizin yapısından tutun en alt basamağına kadar geniş bir yelpazede sistemin kapsamını, ideal eğitim anlayışında olması gerekenleri vb kısımları içine alan eğitimimizin anayasası niteliğindedir. Bu durum, yani kapsam kanununun birinci maddesinde açık olarak şu şekilde belirtilmektedir (MEB, 1973):

Madde 1 – Bu Kanun, Türk milli eğitiminin düzenlenmesinde esas olan amaç ve ilkeler, eğitim sisteminin genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri ve Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu ile ilgili temel hükümleri bir sistem bütünlüğü içinde kapsar.

Kanun incelendiğinde yedi kısımdan oluştuğu görülmektedir. Bu kısımlar (MEB, 1973):

1. Kısım: Türk Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar
 - Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ve İlkeleri
2. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı
 - Genel Hükümler, Örgün ve Yaygın Eğitim
3. Öğretmenlik Mesleği
4. Okul Binaları ve Tesisleri
5. Eğitim Araç ve Gereçleri
6. Eğitim ve Öğretim Alanındaki Görev ve Sorumluluk
7. Son Hükümler

Kanunun birinci kısmının ikinci ve üçüncü maddelerinde Türk Milli Eğitiminin amaçlarına yer verilmiştir. Bu amaçlar çok önemli olup bugünkü eğitim sistemimizin temelini oluşturmaktadır.

Kanundaki şekliyle bu amaçlar şöyledir (MEB, 1973):

I – Genel amaçlar:

Madde 2 – Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgil, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

II – Özel amaçlar:

Madde 3 – Türk eğitim ve öğretim sistemi, bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir.

Kanunda yukarıda verilmiş olan amaçların devamında Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri yer almaktadır. Bu ilkeler ise şöyledir (MEB, 1973):

1. Genellik ve Eşitlik
2. Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları
3. Yöneltilme
4. Eğitim Hakkı
5. Fırsat ve İmkân Eşitliği

6. Süreklilik
7. Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
8. Demokrasi Eğitimi
9. Lâiklik
10. Bilimsellik
11. Plânlılık
12. Karma Eğitim
13. Okul ile Ailenin İş Birliği
14. Her Yerde Eğitim

Kanunun ikinci kısmında örgün ve yaygın eğitim tanıtılarak, bunların basamakları sıralanmıştır.

Milli Eğitim Temel Kanunu örgün eğitimi dörde ayırmıştır (MEB, 1973):

1. Okul öncesi eğitim
2. İlköğretim
3. Orta öğretim
4. Yükseköğretim

İlköğretimin görev ve amaçlarına yönelik verilen maddelerden bazılarında 1997 yılında değişiklik yapılma yoluna gidilmiştir. Bunun nedeni ise 1997 yılında ülkemizde sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulamasına geçilmiş olmasıdır. Değişiklik yapılan maddelerden biri şöyledir (MEB, 1973):

Madde 24 – (Değişik: 16/8/1997 - 4306/5 md.): İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

Kanunun önemli bir yönü de üçüncü kısımda yer verilen öğretmenlik mesleğidir. Bu kısımda öğretmenlik mesleğinin tanımı yapılmış ve kapsamı belirlenmiştir. Öğretmenlik mesleğine hazırlığın hangi aşamalardan geçerek sağlandığına değinilmiştir (MEB, 1973).

Madde 43 – Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler.

Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Yukarıda belirtilen nitelikleri kazanabilmeleri için, hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim lisans öncesi, lisans ve lisansüstü seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkân verecek biçimde düzenlenir.

Yukarıda verilen madde (Madde 43) incelendiğinde bir öğretmende bulunması gereken özellikler iki kısma ayrılmıştır. Bunlar kişisel ve mesleki niteliklerdir. Kanun mesleki nitelikleri ise konu alanı bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür olarak üçe ayırmaktadır. Öğretmenlerin nitelikleri ve seçimi kısmında Milli Eğitim Bakanlığı'nca bir öğretmen adayının taşıması gereken özelliklerden bahsedilmiştir.

1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu (7 Temmuz 1973)

1968 yılında bütün dünyada görülen öğrenci olayları, ülkemizde de etkisini göstererek, üniversitelerimizde köklü yenileşme gereğini ortaya koymuştur. Eğitimin diğer kademelerinde de yenilikler yapmak zorunluğu kendisini göstermiş ve dolayısıyla eğitimin tümüne yönelik bir reform konusu gündeme gelmiş; sonuç olarak 1973 yılında iki yasa yürürlüğe girmiştir. Bunlar 1739 sayılı *Millî Eğitim Temel Kanunu* ile 1750 sayılı *Üniversiteler Kanunu*'dur (Korkut, 2003). 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu yukarıda tanıtılmıştı.

1750 sayılı bu kanun incelendiğinde şu ilkelere yer verildiği görülmektedir:

1. Yüksek öğretimin bütünlüğü ve orta öğretimle ilgisi,
2. Yüksek öğretimin toplum gereksinimlerine yönelmesi,
3. Yüksek öğretimde fırsat ve olanak eşitliği,
4. Kaynakların etkin bir biçimde kullanılması,
5. Yüksek öğretim planlamasının örgütlenmesi,
6. Öğretim ve öğrenim özgürlüklerinin güvenlik altında bulundurulması.

Yukarıda sayılan ilkelere uygun olarak getirilen bir takım yeniliklere karşın, üniversitelerde geniş çapta yeni uygulamalara geçildiği söylenemez (Korkut, 2003). Bu kanunun getirdiği yenilikler şöyle sıralanabilir:

1. Yüksek öğretim bir bütün olarak görülmüş yalnızca üniversiteler bu kanuna tabidir hükmü getirilmiştir.
2. Üniversiteler arası kurul oluşturulmuştur.
3. Asistanlığa girişte doktora şartı getirilmiştir.
4. Ders kitaplarının basımı eğitim fakültelerine bırakılmıştır.

1750 sayılı bu kanunun kurduğu YÖK'ün yetkileri, Ankara Üniversitesi ve CHP'nin Anayasa Mahkemesinde açtıkları iptal davası sonucu 1975 yılında iptal edilmiştir. Böylece YÖK, 1982 Anayasası'nda yeniden canlandırılıncaya kadar sembolik olarak kalmıştır (Timur, 2000). Bu kanun, 6 Kasım 1981 yılında 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu yayınlanana kadar yürürlüğünü korumuştur.

Millî Eğitim Şuraları

1970-1980 yılları arasında bir tane şura gerçekleştirilmiştir. Bu şurada alınan kararlar aşağıda özet halinde verilmiştir.

IX. Millî Eğitim Şurası

24 Haziran-4 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplanan Dokuzuncu Millî Eğitim Şurasının gündemini "*Millî Eğitim Sistemimiz Bütünlüğü İçinde Programlar ve Öğrenci Akışını Düzenleyen Kurallar*" konusu teşkil etmiştir (Özalp ve Ataunal, 1983).

Bu şurada alınan kararlara bakıldığında, 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu uyarınca gerekli değişikliklerin yapılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Şurada ortaokul temel eğitimin ikinci kademesi olarak düzenlenmiş ve amaç ve görevleri belirlenmiştir (MEB, 1974):

Ortaokul, temel eğitimin ikinci kademesi olarak Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri uyarınca;

1. Öğrencilerin genel eğitimlerini yaş ve gelişim seviyelerine uygun surette sağlamak; onlara günlük yaşantıları ile yakından ilgili bilgi, beceri ve tavırları kazandırmak
2. Öğrencilere ortaöğretim programlarına geçebilmek için gerekli olan temel bilgi ve becerileri kazandırmak
3. Çevrenin coğrafi, ekonomik, sosyal ve kültürel özelliklerini de göz önünde tutarak çeşitli iş ve uğraşı alanlarında ilgi ve kabiliyetlerini deneme ve geliştirme fırsatı vermek; böylece ileride işe yönelmede ve meslek seçiminde daha isabetli karar vermelerine yardımcı olmak ile görevli millî bir eğitim ve öğretim kurumudur (Karar-1).

Ortaokul programlarında yukarıda sayılan amaç ve görevleri gerçekleştirmek üzere şu derslere yer verilmesi kararlaştırılmıştır (MEB, 1974):

Ortaokul programı, yukarıda sayılan amaç ve görevleri gerçekleştirmek üzere;

1. Öğrencilere temel nitelikte genel kültür kazandıran ortak dersler ile
2. Öğrencinin ihtiyacına ve çevrenin özelliklerine cevap veren seçmeli dersleri ve
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerinin belirmesine, gelişmesine ve kişiliklerinin oluşmasına yardımcı olan
 - a) Rehberlik faaliyetlerini ve
 - b) Eğitsel çalışmaları kapsar (Karar-3).

Yukarıda verilmiş olan amaçlar doğrultusunda yeni bir ortaokul yönetmeliği taslağı hazırlanmış ve 1974-1975 öğretim yılında itibaren 24 ortaokulda pilot uygulamaya başlanmıştır.

Bu şurada ortaokul programlarında yapılan ve yukarıda anlatılan değişiklikler ortaöğretim programlarında da gerçekleştirilmiştir. Yine bu şurada ortaöğretimde ders geçme ve kredi sistemi benimsenmiştir. “Ortaöğretim kurumlarında çeşitli programlar, ders geçme ve kredi toplama düzenine göre tamamlanır (Karar -43)” (MEB, 1974) ifadesinden sonra bunun uygulama esasları ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bilindiği gibi ders geçme ve kredi sistemine ülkemizde ancak 1991-1992 öğretim yılında geçilebilmiştir. Bu konu daha ileride ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

SONUÇ

Bu çalışmanın sonunda ulaşılan en net sonuç, 1960-1980 yılları arasında eğitimsel anlamda atılan adımların (kanun, program ve şura kararları) etkilerinin sadece bu dönemle sınırlı kalmadığı ve etkilerinin günümüzde dahi devam ettiğidir. İlk olarak 1961 anayasasının eğitimle ilişkili maddelerinin bugün bile tartışma konusu olması ve dile getirilmesi bunun en büyük kanıtıdır.

1962 ilkököl taslak programı 6 yıllık bir pilot uygulamaya tabi tutulduktan sonra 1968 yılında son halini almıştır. 1968 İlkokul Programı cumhuriyet eğitim tarihi boyunca uygulamada kalmış en başarılı ve en uzun soluklu programdır. Bu başarıyı hem taslak program hazırlanırken gösterilen özene, hem de taslak programın 6 yıllık pilot uygulamasına bağlamak gerekir.

1973 yılında çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanunu ve Üniversiteler Kanunu önemlidir. Zira Milli Eğitim Temel Kanunu günümüzde halen yürürlükte olup, daha uzun yıllar uygulamada kalacak gibi görünmektedir. Üniversiteler Kanunu 1982 yılında yürürlükten kaldırılmasına rağmen maddeleri itibarıyla günümüz üniversite sistemine temel teşkil eden hukuki belgelerden biridir.

1960-1980 döneminde düzenlenen 3 milli eğitim şurasında alınan kararların büyük çoğunluğu bu dönemde hayata geçirilememiştir. Ancak sonraki dönemlerde/yıllarda bu şuralarda alınan kararların hayata geçirildiği görülmektedir. Bu nedenle bu şuraların etkilerinin de sonraki yıllarda devam ettiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Batum, S. (1998). Devlet-toplum ilişkileri çerçevesinde cumhuriyet dönemi anayasaları. *75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı-Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). Cumhuriyet döneminde ilkököl programları. *75 Yılda Eğitim* içinde (s. 145-170). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde ilk ve ortaöğretim (tarihi gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Gök, F. (1999). 75 yılda insan yetiştirme eğitim ve devlet. *75 Yılda Eğitim* içinde (s. 1-8). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Güngördü, K. ve Güngördü, N. (1966). *Yeni ilkököl programı uygulama kılavuzu ve program geliştirme tarihçesi*. İstanbul: Acar Matbaası.
- Gürbüz, Y. (1982). *Türkiye'de anayasalar ve yeni anayasa*. Göztepe. 22.06.2001'de indirildi: <http://www.merih.com/anayasalar.html>
- Karagöz, S. (1965). Program taslağının geliştirilmesi ile ilgili çalışmalar. *Program Geliştirmede Rehberlik* içinde (s. 185-193). Ankara: Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları, Güzel İstanbul Matbaası.
- Karagöz, S. ve Green, E. K. (1965). *Yeni ilkököl programı taslağı ve ünite çalışmaları*. Ankara: Öğretmeni İşbaşında Yetiştirme Bürosu Yayınları.
- Keskin, Y. (2012). Cumhuriyet dönemi ortaokul tarih programlarına yönelik bir analiz: Politik ve ideolojik yaklaşımların programlara yansımaları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(40), 109-128.

- Keskin, Y. (2019). Sosyal bilgiler programı tarihi ve güncel gelişmeler. T. Çelikkaya, Ç. Öztürk Demirbaş, T. Yıldırım ve H. Yakar (Ed.), *Yeni Program ve Ders İçeriklerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretimi I* içinde (s. 1-44). Ankara: Pegem Akademi.
- Korkut, H. (2003). Türkiye’de cumhuriyet döneminde üniversite reformları. *Milli Eğitim Dergisi*, 160. 11.04.2010’da indirildi: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/korkut.htm>
- Kuzu, B. (1994). Türkiye’de anayasal plânda ve uygulamada insan hak ve hürriyetlerine genel bir bakış. *İnsan Hakları Sempozyumu* içinde. İstanbul: İBB.
- MEB (1962a). *İlkokul Programı Taslağı*. MEB İlk Öğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınları No:1. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- MEB (1962b). *VII. Millî Eğitim Şûrası*. 12.05.2010’da indirildi: http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/7_sura.pdf
- MEB (1969). *İlkokul Programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (1970). *VIII. Millî Eğitim Şûrası*. 12.05.2010’da indirildi: http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/8_sura.pdf
- MEB (1973). *Millî Eğitim Temel Kanunu*. 12.05.2010’da indirildi: <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>
- MEB (1974). *IX. Millî Eğitim Şûrası*. 12.05.2010’da indirildi: http://ttkb.meb.gov.tr/secmeler/sura/9_sura.pdf
- Özalp, R. ve Ataüinal, A. (1983). Milli eğitimde kongreler ve şuralar. *Cumhuriyet Döneminde Eğitim* içinde (105-140). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özdemir, H. (1997). Siyasal tarih (1960-1980). S. Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye (1908-1980)* içinde (s. 191-254). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tanör, B. (1999). *Osmanlı-Türk anayasal gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tazebay, A.; S. Çelenk; N. Tertemiz ve N. Kalaycı (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TBMM (2009). *1961 Anayasası*. 05.05.2010’da indirildi: <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>
- Timur, T. (2000). *Toplumsal değişme ve üniversiteler*. Ankara: İmge Kitabevi.